

AHMET YESEVÎ

VE YOL EVLADI GELENEĞİ

Günümüzde, halkın % 99'u Müslüman olan ve "Türk Dünyası" adıyla tanımlanan geniş coğrafyadaki büyüklü-küçüklü siyasî teşekküller, X. yüzyılın ikinci yarısından itibaren İslâm'la şereflenmişlerdir. Anılan yüzyıllarda İslâm dünyası, siyasî bakımdan parçalanmışlığının yanında, dinî manada da üç Halifelik (Abbasi, Emevi ve Endülüs Emevi) merkezi etrafında yoğunlaşmıştı. Bu dönemde Abbasi ve Emevi halifeleri ve temsil etmekte oldukları Müslüman ülkeler arasında ciddi manada siyasî sürtüşmeler ve savaşlardan dolayı zayıf düşmüşlerdi. Bilhassa Ortadoğu'ya yönelik Bizans İmparatorluğu'nun birbiri ardınca yapmış olduğu seferlerin sonucunda Kuzey Suriye'de işgaller söz konusu olmuştur.

İslâmiyet'in Türkler arasında yayılmasında ve yaşanmasında başta Hoca Ahmet Yesevî olmak üzere dönemin bilim-düşünce ve din âlimlerinin büyük hizmeti olmuştur. Türklerin o günkü hayat tarzlarına da uygun olarak bir başka deyimle Hoca Ahmet Yesevî'nin algıladığı manada yani sözlü olarak (hikmetler şeklinde) atlı-göçebe Türk Boy ve Budunları yüce dinimizle tanışmış ve kısa bir zaman için-

de de İslâm'la şereflenmişlerdir. Hoca Ahmet Yesevî yolunun yolcusu olan Türkler; yüce bir dine mensup olmak suretiyle benliklerini, varlıklarını ve de dillerini koruma ve haliyle günümüze kadar gelebilme şansını yakalamışlardır.

A h m e t Yesevî'den önce Türk Kavimleri, geleneksel dinleri olan Gök-tanrı Dini, yanında Budist, Maniheist, Hıristiyan ve az da olsa Musevî inancı etrafında kümelenmişlerdi. Ancak Hoca Ahmet Yesevî ve son-

rasında Türk Kavimleri'nin hemen tamamı Müslüman olmakla da kalmamışlar, Eskidünya adı verilen coğrafyada yüce dinimizin "Bayraktarı" olma şerefine; daha sonra, İstanbul'u fethetmek suretiyle de Peygamberimizin (s.a.v.) müjdesine nail olmuşlardır. İşte bütün bu güzellik ve özelliklerin kazanılması ve yaşanmasında Hoca Ahmet Yesevî'nin yeri tartışılmayacak kadar önemlidir. Bu büyük in-

sanın Türkistan coğrafyasındaki öğretilerinin ve haliyle de hizmetlerinin; Merkezi Asya'da, Ortadoğu, Anadolu, Kafkasya ve Balkan coğrafyalarına taşınması, yaşanması ve yerleşmesinde Hoca Ahmet Yesevî'nin "Yol

"Bu büyük insanın Türkistan coğrafyasındaki öğretilerinin ve haliyle de hizmetlerinin; Merkezi Asya'da, Ortadoğu, Anadolu, Kafkasya ve Balkan coğrafyalarına taşınması, yaşanması ve yerleşmesinde Hoca Ahmet Yesevî'nin "Yol Evlatları" olarak bilinen manevî şahsiyetler önemli rol üstlenmişlerdir."

Evlatları" olarak bilinen manevî şahsiyetler önemli rol üstlenmişlerdir.

Yüce dinimiz İslâmiyet'in, Horasan ve Maverâünnehr hariç tutulacak olursa Merkezi Asya'nın engin bozkırlarında seyyahların ifadesiyle "onbinlerce Rabatlar" kurulmuştur. Rabatlar, Merkezi Asya'nın Kuzey, Doğu, Güney ve hatta batısındaki coğrafyalarda, manevî birer

merkez olma yanında ticaret ve zanaat yönüyle de önemli merkezlerdi. Ancak, bu mekânların, değişmeyen özelliği yani olmaz ise olmazları “Uç”larda kurulmuş olmaları yani Müslüman halkın yaşadığı yerleşim merkezlerinin gayr-i Müslimlerle sınırdır olduğu veya iç içe yaşadıkları yerlerde olmalarıdır. İşte Türkistan’daki (Yesi şehri) Hoca Ahmet Yesevî Dergâhı’nda, gerekli donanıma kavuşmuş (Yûnus Emre misali) olan müritler, kendilerine gösterilen yönlerdeki Uç’ta kendi zaviyelerinde Türkistan’daki dergâhın küçük bir modelini oluşturmak suretiyle hizmetlerini sürdürmüşlerdir.

Ülkemizde, Yesevî, Yesevîlik ve Yol Evlatları konusunda ilk ciddi araştırma merhum hocamız Fuad Köprülü tarafından yapılmıştır. Söz konusu coğrafyanın yani Çarlık ve Sovyetler Birliği’nin işgalindeki Türkistan coğrafyasındaki manevî hayatın temsilcileri (Yesevîlik ve Nakşibendîlik) hakkında, “XVI. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar geçen zaman” bizler için “karanlık dönem” olarak adlandırılmaktadır. Zira demirperde zihniyeti tarih, kültür ve din coğrafyamızı bizim dünyamızdan kopartmıştır. Sovyetler Birliği’nin dağılmasına bağlı olarak beşi bağımsız, on ikisi muhtar Türk cumhuriyetlerinin insanlık tarihindeki yerlerini almalarından sonra “Türk Dünyası” kavramı yaygın olarak kullanılmıştır. Şu halde Türk dünyasının gündeme gelmesi ile birlikte Hoca Ahmet Yesevî de bilim, düşünce ve manevî hayatımızdaki yerini almıştır. Bize

“Tarihimizde, “Orta Yol”un takipçileri olarak; Selçuklu öncesi, Selçuklular ve sonrasında, doğu-batı yönünün yolcuları olan Türkler, Hoca Ahmet Yesevî ve Yol Evlatları’nın şahsında yüce dinimiz İslâmiyet ile tanışmak gibi bir büyük şansa sahip olmuşlardır.”

göre, bu güzel yurdumuzun güzel insanların yüce dinimizle şereflenmelerine öncülük etmiş olan, kutlu toprağımızın manevî sahipleri veya bir başka ifadeyle “inanç önderlerimize” karşı görevimizi yerine getirebilmemiz için onların manen beslenmiş olduğu kutlu kaynağın iyi bilinmesi ve rabitanın eksiksiz olarak devam ettirilmesi gerektiğini düşünüyoruz.

Yirminci yüzyılın sonlarına doğru dünyamızdaki güç dengelerinden birisi SSCB’liğinin dağılmasına bağlı olarak “Türk Dünyası” lafzının ortak bir ad olarak kullanılmış olması bir doğrunun yerini bulması olarak düşünülmelidir. Önce Rus Çarlığı’nın ve takiben de ondan daha acımasızca Bolşeviklerin söz konusu coğrafyada her türlü manevî değerleri yasaklamış olmalarına rağmen söz konusu dünyanın insanların inançlarını yaşama ve koruma konusunda “Yesevîliğin” üstlenmiş olduğu rol konusunda Türkistan’da biz-zat şahit olduk.

Başka bir ifadeyle Hoca Ahmet Yesevî’nin ruhaniyeti söz konusu coğrafyadaki insanlar için bir umut ışığı olmuş, hatta manevî hayatın yok edilmesi yönündeki ideolojik uygulamaların önünde en büyük güç ve güven kaynağı olma özelliğini yüzlerce yıl muhafaza etmiştir.

Hoca Ahmet Yesevî ve Yesevîlik Türk dünyası için dinî manada olduğu kadar dil, tarih ve kültür yönüyle de büyük mana taşımaktadır. Bu yüzden olmalı

ki, Kazak Türkleri Hoca Ahmed Yesevî için “dinimizi, dilimizi ve milliyetimizi” borçlu olduğumuz “Hazret Sultan” demektedirler. Bu değerlendirmeye bir tarihçi olarak katılmamız mümkün değildir. Zira Kazak Türkleri, yasaklanmış olan dinî vecibelerinin çoğunu bir kültür geleneği halinde yaşatmışlardır.

Türk tarihinde Doğu-Batı yönünde gelişen Türk muhacere-tine bağlı olarak Musevî, İsevî ve Budist dünyasına göç yoluyla girmiş olan büyük Türk toplulukları söz konusu dinleri benimsemiş olan Türk toplulukları sadece dinlerini (Göktaarı Dini) değil, aynı zamanda dillerini ve millî varlıklarını da kaybetmişlerdir. Nitekim “Kuzey Yolu” ile Hıristiyan dünyasına girmiş olan Türk toplulukları sayısal olarak “Orta Yol” ile İslâm dünyasına girmiş olan Türk toplulukların-

dan (bize göre) sayıca daha fazla oldukları halde, onlardan günümüze kadar gelebilenler tartışma konusudur.

Tarihimizde, “Orta Yol”un takipçileri olarak; Selçuklu öncesi, Selçuklular ve sonrasında, doğu-batı yönünün yolcuları olan Türkler, Hoca Ahmet Yesevî ve Yol Evlatları’nın şahsında yüce dinimiz İslâmiyet ile tanışmak gibi bir büyük şansa sahip olmuşlardır. Bu yüzden başta Uluğ Türkistan, Kafkasya, Anadolu ve Balkan coğrafyalarındaki Türkler günümüze kadar varlıklarını devam ettirebilmeleri “İslâmiyet’e ve dolayısıyla da Hoca Ahmet Yesevî ve Yol Evlatları ile doğrudan ilgilidir.

Anadolu coğrafyasının değişik yörelerindeki makamlarında, bu güzel vatan toprağının “Manevî Koruyucuları” olarak

manevî dünyamızın zenginliğinin ifadesi olan şahsiyetlerin her birisinin ilmî toplantılarla; Ahmet Yesevî’nin Yol Evladı olarak tarihî şahsiyetleri, halifeleri, aile ve haliyle günümüzdeki temsilcileri ayrı ayrı araştırma konusu halinde işlenmesinin gerekli olduğunu düşünüyoruz. Zira günümüz tabiri ile bu inanç önderlerinin Türkistan’daki manevî kaynakla rabitaları yani “Ahmet Yesevî Soyağacı”ndaki yerleri tespit edilmeden, haklarında yazılacak ve söylenecek sözler köksüz ağaç gibi desteksiz ve dayanaksız kalabilir. Biz konunun, bilim insanlarıncaya bu manada kaleme alınmasını, insanlarımızla paylaşılmasını, ilmî, insanî ve manevî bir görev olarak görüyoruz.

*Prof. Dr.